

OLVASÓNAPLÓ

IGAZI OLVASÓ

SAVA BABIĆ: *Na dlanu.*

Osvit, Subotica, 1971.

Nem egy tanulmányt, könyvet írtak már az olvasás művészetéről s arról, mi a szép, az élvezetes benne; arról is írtak, hogy egy ember átlagos életkora hány mű elolvasására elég, és arról is: mennyivel könnyebben hozzáférhető a keresett könyv ma, mint négyszáz évvel ezelőtt, amikor a kollégiumi olvasótermekben az asztalhoz láncolták s lakattal biztosították a könyv elmozdíthatatlanságát. Mi már a fejlődés korában élünk, de nem minden vonatkozásban, mert például arról, hogy mi is az a »diagonál-olvasás«, mivel gazdagítja, vagy mivel szegényíti a szellemi életet, még igen keveset írtak. Arról sem tudunk eleget: milyen eredményeket hozott az, hogy a földgolyó néhány fejlett országában már rég meghonosították a kivonatos olvasmányokat (itt szépirodalomra gondolok) a tanintézeti hallgatók számára, akik Tolsztoj *Háború és béke* c. regényének tartalmát 2042 oldal helyett 32 oldalon elolvashatják s arányilag elég jó kalkulussal levizsgálhatnák a nagy realista »illik tudni róla« művéből? Ebben a ökonómikus »időmegtakarításban« manapság a tévé és a komputer is segít, mégpedig igen eredményesen, mert már kibontakozóban van a modern tévékultúra. Példa rá az *Odüsszeia*, az *Ivanhoe*, a *Forsyte Saga* izgalmas folytatásokban való közlése, ahol a vizuális cselekmény mögött a szöveg már harmad- vagy negyedrangú szerepet tölt be. És most soron következik a zene. Világraszóló visszhangja is van már. A Moog-Synthesizer elektronikus hangszerrel egy komputerbe betáplálták Bach fúgáját, s a zenei remekmű lehallgatása után a legnevesebb zenekritikusok azt írták, hogy ezt a csipkefinom szerzeményt »...ilyen hajszálnyi pontosan s tökéletesen még nem játszotta le soha senki.«

Ha már a kritikusoknál tartunk, itt nem egy folyóiratból, nem egy lapból, rádió- vagy tévébeszámolóból az esztétizáló komoly felkészültséggel megírt értékelésének sorai közül olykor kiéreződik, hogy számára egy-egy újabb mű megismeréséhez, befogadásához és véleményének kimondásához pár bekezdés elolvasása is elég. Tehát már ő maga is — bár »szakmabeli« — diagonál-olvasóvá vált és értékrendet állapít meg olyan magas fokon, hogy (úgy véli!) tőle függ: ki kerül be az irodalomba, ki a festészet, ki a zene, ki a színészet hivatásos művészeinek körébe.

Az örökbecsű értékektől szinte elriasztana bennünket, ha mindez azt jelentené, hogy emberi környezetünkben már mincs is igazi olvasó és ezzel a bizarr idővel és kísérő jelenségeivel együtt már a könyv is éppoly dekorációvá vált, mint egy korszerű lakberendezésben a filodendron az ablak előtt, vagy egy mezei virágokkal teli korondi váza a könyvespolc tetején?!

Nem... És ezt tévékészülékem, filodendronjaim és korondi vázáim társaságában nemcsak én tagadom!

Sem százhatvan kilométeres sebességgel rohanó korunk még mindig gyorsuló léptei, sem az egyre nagyobb teret hódító színes tévék, vagy zenei producteurre előléptetett számítógépek nem tudják elenyésztetni az igazi olvasót. Van, és él, és hat. Sőt — visszhangja erősödni kezd, lassan átveszi a rádió, a tévé is és a tegnap még elég sztereotip szövegek után ma már olyan szuggesztív erővel szólal meg, hogy egyre többen lesznek azok, akik könyvvel a hónak alatt — alig észrevehetően, de már nem restelkedve — mögéje szegődnek.

Napok óta olvasom Sava Babić *Na dlanu* című kötetét, melyben arról vall, hogy ő született olvasó. Kicsit mentegetőzve vallja ezt, még akkor is, ha ez — szerinte — lassan-lassan már letűnt jelenségnek számít. A könyv is, meg az olvasás is. De mégsem tágít, hanem az olvasott, és csakugyan elolvasott könyveiről szól kritikáiban, tanulmányaiban, széljegyzeteiben, sőt — ez a hang még recenzióiból is kiérződik, annyira hitelesen cseng.

Bármelyik kritikáját, vagy tanulmányát is olvasom, mindenikből kiérződik a mű olyan megközelítésének szándéka, ahonnan már felismertük, hogy a sorokban, vagy a sorok között az író is jelen van. Nem a választott téma, vagy a meghökkentően mesteri bravúrral bonyolított cselekmény: Babić mindig többet akar. Az írott szövegen át az író habitusát akarja birtokba venni s belőle megfejteni azt, hogy művével voltaképpen mit akar kivetíteni. Tartalmi és formai kérdések — még ha pillanatra meg is állítják — nem tudják fogva tartani, hogy ezek ürügyén elmondjon valamit a könyvről. Mindig azt keresi, ami egyszerű olvasással soha meg nem lelhető. Akár Slobodan Novak tömörebben már tán meg sem írható regényét elemzi, akár Vojislav Vulanović kemény veretű verssoraiába merül, az alkotó mélységeinek kutatása nála mindig jelen van.

»A művészet is történelem, az emberi nem különleges története« — írja Borislav Pekić *Vreme čuda* című művének bírálatában, s ez a kitűnő kiindulási pont nyújt számára lehetőséget ahhoz, hogy a múlt ébresztésével eljusson korunk jellegzetes szimbólumaihoz. És itt Pekić csodálatos könyvének olyan részleteibe merül el, hogy az idézett mű eredeti részletei elevenednek meg előttünk olyan vonzó erővel, hogy az ember legszívesebben elolvassná az író könyvét, hogy elejétől végig átélje mindazt, amit róla itt olvasott.

Sokáig emlékezetünkbe vésődve élnek azok a sorok, amelyeket Zoran Petrović rendkívül érzékeny lelkű és képzeletvilágú festőművész egyszerű vallomásairól írt. Ez a könyv — *Sakule falva Bánátban* — az első pillanatra úgy tűnik, mint egy naplójegyzet, de minél jobban belemerülünk, annál inkább érezzük, hogy egy távoli falu hiteles életrajza, amely a festőművész szemével eredeti színekben villan fel az olvasó és — dramatizált formájában a színpadon — a nézőközönség előtt. Babić ebben a könyvben a couleur locale olyan maradandó értékeit fedezte fel, amelyek — Veljko Petrović szavai szerint — örök kísérő társai maradnak.

Számunkra külön figyelemre méltó értéke a komoly olvasóközönség érdeklődésére igényt tartható könyvnek, hogy a fentiekhez hasonló elmélyüléssel, nem csupán udvarias megértéssel, hanem őszinte olvasói hűséggel és meleg érdeklődéssel foglalkozik a jugoszláviai magyar irodalom új nemzedékének kiemelkedő alkotóival és új korszak mezsgyéjét megjelölő műveivel. Akiknek nemzedékéhez maga Babić is hangvételével legközelebb áll: Major Nándor, Végel László, Tolnai Ottó, Deák Ferenc regényeiben, költeményeiben, novelláiban, drámáiban lelte meg azt a hangot, amely új világunk állandó mozgásának és változásának a mából eredő s a még ismeretlen jövőbe vetített képeit adják. Mindezek az alakok a »mi égaljunk alakjai«, akár belenyugszanak az idő ólomlábu lépteibe, akár a nemzedék-konfliktusban évszázadok óta forognak maguknak utat a holnap felé.

Sava Babić itt nem egy provinciális irodalomról beszél, hanem olyan értékrendből indul ki, amely szerint a jugoszláviai magyar irodalom az egyetemes jugoszláv irodalom egyenrangú alkotója.

Az új nemzedékről szóló tanulmányát ezekkel a sorokkal zárja:

»A mi magyar íróink érdekfeszítő irodalmat teremtettek és jó lenne, ez már nem az ő dolguk, hanem a mi dolgunk, hogy mi is megismerjük őket a mi nyelvünkön.«

Újabb bizonyosság ez, hogy szellemi életünk népeink minden vonatkozású együttélésének arra a lépcsőfokára emelkedett, amelyről ma már egy könyv visszhangja a konvencionális regisztráláson túl oda is eljut, ahonnan erre a fél évszázados munkára mindíg a választ vártuk.

Sava Babić írói készségének és olvasói hűségének ezért sokat köszönhetünk. És ez a köszönet nem is maradt el. A műfordítói munkában elért maradandó értékű s számunkra új utakat törő eredményeiért a Szenteleky-napokon a Bazsalikom elnevezésű díjjal tüntették ki.

LÉVAY ENDRE

A VÁNDOR VISSZANÉZ

HERCEG JÁNOS: *Két világ.*

Forum, Újvidék, 1972.

Herceg János még húszéves sem volt, amikor letoppant az akkor már kibontakozott vajdasági magyar irodalomba, s megismerkedett a szabadkai Szervezett Munkás embereivel és Szenteleky Kornállal is, akinek már sikerült egy táborba gyűjtenie a »polgári« írókat és a proletariátus harcának elkötelezettjeit. Akkoriban még erősen divott a felfogás, amely a »polgári« és a »proletár« írók között kisse dogmatikus különbséget tett (s ezt, bármilyen különös is, a nagyotkés Bács megyei Napló szerkesztőségében dolgozó magyarországi emigráns, Haraszti Sándor képviselte); viszont az 1928-ban megjelent *Kéve* c. költői antológiában már nagyon jól megfértek egymás mellett az olyan kommunista világszemléletű költők, mint Haraszti Sándor avagy Mikes Flóris, másrészt pedig Gergely Boriska, Ambur Balázs és a többi polgári költő. (Akkoriban még nem ismerhettük a jelszót, hogy nem az a fontos, honnan jössz, hanem az, hogy hová mégy.) Így aztán, mint ezt most a vallomásszerű emlékiratból látjuk, az ifjú Herceg Jánosnak is volt egy korszaka, amikor majd egy évtizeddel az avantgardista Út után megindította az avantgardista lkszet és problémát okozott neki, vajon megengedhető-e, hogy a Szervezett Munkás hasábjain kívül, horribile dictu, Szenteleky Vajdasági Írásának, avagy A Mi Irodalmunknak, majd a Kalangyának dolgozzék. Ezt a »két világot« találta meg Herceg János akkor is, amikor egy időre Budapesten próbált szerencsét, és ezzel megint egy másik világba lépett, vagyis elszakadt Vajdaságtól, ahová azonban mindig visszavágyott, sőt kitűnt, hogy a »polgári« írók új világot elkészítő, de a művészi színvonalat mindig szem előtt tartó irodalma legalább olyan kedves volt előtte, mint a »szociális« irodalmat ápoló íróké. Ezzel párhuzamosan más síkon is »két világ« előtt találhatta magát: a jugoszláv irodalom és a jugoszláv népek megismerése után ezekben ugyanolyan értékeket fedezett fel, akár a magyar írók világában, s hamarosan belátta, hogy nagyobb lényegbeli különbségek vannak magyar és magyar, mint délszláv és magyar írók között, akik osztályszármazásukra való tekintet nélkül egy becsületesebb és emberibb világ megalkotásán fáradoznak, s ezzel épp a múlt örökségét, a vérontást, az újabb háborúkat igekezknek elkerülni.

Ezekről és saját magáról, saját maga indulásáról vall becsületos önkritikával és sokszor a művészet iránt érzett alázattal Herceg János. Ezek a vallomások emlékezései teszik igazán értékesé ezt a kötetet, melyben egész sor magyarországi és jugoszláviai magyar íróval ismerkedünk meg, akikkel Herceg Budapesten és »odalenn« Vajdaságban pályatársi és baráti kap-